

01 червня 2016

Dr. Caroline Sturdy Colls [Доктор Керолайн Старді Коллс]
Associate Professor, School of Sciences (Forensic and Crime Science)
Faculty of Computing, Engineering & Science
Staffordshire University Science Centre
Leek Road, Stoke-on-Trent
ST4 2DF United Kingdom

Предмет:

Запит на пропозицію неінвазивного археологічного дослідження з визначення меж місць масових поховань часів Другої світової війни в Рогатині, Україна

Шановна доктор Старді Коллс,

Цей лист містить запит на пропозицію (RFP) неінвазивного археологічного дослідження та аналізу місць масових поховань часів Другої світової війни в Рогатині, Україна. Метою є встановлення фізичних меж поховань в цих місцях з точністю достатньою для того, щоб слугувати чітким та незаперечним фактом для нас, міста Рогатин, а також місцевих землевласників і підприємців. Як описано нижче, є два позначених місця масових поховань в Рогатині, і можливе/підозрюване третє місце. Ми запрошуємо надати Вашу пропозицію, щоб спланувати і здійснити роботу, провести аналіз та надати звіт з даними і результатами Вашого аналізу, включно з визначеними межами для кожної ділянки.

Ми маємо намір використати Вашу пропозицію, щоб зібрати кошти, необхідні для завершення роботи.

У цьому листі ми коротко окреслимо історичне тло, розташування ділянок, цілі проекту, деякі практичні питання, а також надамо більш детальний опис нашого запиту на пропозицію.

Вихідні дані

Єврейська спадщина Рогатина є неофіційною програмою під керівництвом добровольців, що включає в себе історичні, освітні та проекти зі збереження спадщини, метою яких є воз'єднати нині втрачену єврейську громаду Рогатина з сучасним містом. Народжена з дослідницької групи, яка займалася сімейною історією, робота зі збереження спадщини тепер стала окремою програмою. Більша частина роботи за останні 5 років була зосереджена на очищенні фрагментів єврейських надгробків від ознак використання в брукуванні вулиць та будівництві, а також повернення цих фрагментів на єврейські кладовища. Велика частина цих робіт була профінансована нами в приватному порядку, щоб охопити різні потреби збереження спадщини, але ми також отримали дуже корисні пожертви для відновлення надгробків від інших нащадків і прихильників. Повне поле діяльності та статус програми описано на нашому сайті: <http://rohatynjewishheritage.org/>

Рогатин сьогодні є містом з більш ніж 8000 населення, майже виключно українського. До Другої світової війни місто було схоже за розміром, але перемішане з українців, поляків та євреїв у приблизно в рівних частках. В рамках історичної Галичини існували величезні відмінності між цими кількома етнічними групами і значні розходження навіть в межах самого єврейського населення. Вбивства часів Другої світової війни та післявоєнні депортації різко змінили обличчя Рогатина, як і багатьох інших міст нинішньої західної України. Вціліло дуже

мало матеріальної спадщини колишньої єврейської громади в Рогатині, і зараз там не мешкають євреї; найближча невелика єврейська громада знаходиться в Івано-Франківську, це 60 км на південь.

Свідчення про втрачену єврейську громаду Рогатина забезпечуються двома довоєнними кладовищами, обидва в основному позбавлені мацев під час та/або після війни; кожне з них також має меморіальну стелу, встановлену два десятиліття тому організаціями, що об'єднують нащадків вцілілих євреїв. У ряді акцій впродовж 1942 і 1943 років, тисячі євреїв з Рогатинського гетто були вислані в Белжець, або розстріляні на вулицях та в лікарні, або ж спрямовані маршем до ям по околицях міста і розстріляні, а потім поховані в братських могилах. Після війни, меморіальні маркери були розміщені в двох місцях масових поховань Рогатина, спочатку радянською, а потім єврейською групами нащадків. Сьогодні місто Рогатин і один довгостроковий доброволець в місті підтримують кладовища і меморіали на місці масових поховань з повагою і наполегливістю.

Наші відносини з міською адміністрацією, місцевою церквою і містянами Рогатина дуже добрі; ми відвідуємо Рогатин, як правило, два рази на рік з перекладачем для поновлення інформації та управління новими питаннями. Нам значною мірою сприяв своїми діями місцевий літній краєзнавець і шкільний вчитель на пенсії, який допомагає нам керувати відновленням фрагментів надгробків в якості волонтера. Тривалий термін його роботи в школах Рогатина означає, що його знають і поважають майже всі в місті, і він контактував у Рогатині з закордонними єврейськими нащадками протягом кількох десятиліть. Нам також пощастило, що існує сильна повага до всіх могильників в Рогатині, в тому числі до масових поховань.

Місця масових поховань

Деяку інформацію про два позначених місця масових поховань в Рогатині можна отримати на нашій веб-сторінці проекту: <http://rohatynjewishheritage.org/en/projects/mass-grave-memorials/>

Південні маркери масових поховань розташовані приблизно [49.4034N, 24.6278E](#). Місце знаходиться поруч ґрунтової дороги в районі з майже виключно сільськогосподарськими угіддями, близько 1,5 км на південний схід від центру міста. Як в історичних, так і в звітах очевидців вбивств та поховань це місце, яке в той час було далеко за межами житлових районів міста, іноді згадується як «недалеко від залізничної станції Рогатин», або «за станцією на пагорбі», або «на Путятинській горі». Спогади свідків та офіційні описи цього місця невизначені; на меморіальних заходах в 1998 році вцілілі не погодилися стосовно точної кількості та місцезнаходження могили(л); літні містяни Рогатина сьогодні вказують на землю поруч, а саме на південний-захід від маркерів, як на справжнє місце поховання.

У поданих нижче зображеннях аерофотозйомки над Рогатином, зроблених 1944 року Люфтваффе, площа порушеного поверхневого шару ґрунту на південній ділянці велика, можливо, 60 м x 20 м, з двома або більше меншими зонами (15~25 кв м) в межах цього периметра, які демонструють велику візуальну відмінність від навколишнього середовища.

Сьогодні південна ділянка досі оточена сільськогосподарськими угіддями; ми ще не знаємо, хто володіє або безпосередньо працює на землі безпосередньо навколо меморіальних маркерів. Хоча землі, що прилягають до маркерів, щосезону обробляються місцевими фермерами, впродовж років наших відвідин Рогатина ми ніколи не бачили гаданих могильників, які б використовувалися для сільськогосподарських або пасовищних цілей.

Південна ділянка масових поховань: повномірне зображення аерофотозйомки Люфтваффе 1944 року.

Зліва: зображення у зменшеному масштабі того ж фотознімку 1944 року з описом ключових характеристик (південна ділянка масових поховань і маркери).
Справа: супутниковий знімок 2016 року з Bing Maps із тієї ж точки огляду приблизно в тому ж масштабі.

Північна ділянка масового поховання і цвинтар: повномірне зображення аерофотозйомки Люфтваффе 1944 року.

Зліва: зображення зменшеного масштабу того ж фотознімку 1944 року з описом ключових характеристик (північна ділянка масового поховання і маркери, північне кладовище і можливе масове поховання).

Справа: супутниковий знімок 2016 року з Bing Maps із тієї ж точки огляду приблизно в тому ж масштабі.

Північні маркери масових поховань розташовані приблизно [49.4175N, 24.6080E](#). Ділянка знаходиться в місті, позаду двору з будівельними матеріалами, трохи менше, ніж на 1 км на північ від центру міста. Хоча описи в історичних розповідях та свідцтвах вцілілих суперечливі, це може бути область згадувана як «поблизу рогатинського цегельного заводу» (інші описи розміщують ще один цегельний завод на південний-схід від міста, недалеко від південної братської могили). Північні маркери розташовані біля підніжжя крутого схилу на краю промислового двору.

У наведених вище зображеннях 1944 року з аерофотозйомки Люфтваффе над Рогатином північна маркована ділянка є частиною великої області порушеного поверхневого шару ґрунту, можливо, близько 200 м в діаметрі, яка, як видається, є різновидом кар'єра чи іншим джерелом будівельного матеріалу. Розміри і розташування будівель підказує нам довоєнна цегляна кладка; ми також бачили довоєнні цеглини в купах металобрухту там само.

Сьогодні північна ділянка належить місту та використовується як двір, де розміщено матеріали для будівництва та ремонту. Під час нашого останнього візиту до Рогатина два тижні тому ми говорили на цій ділянці з декількома міськими робочими, які розповіли нам, що під час попередньої роботи зі зведення великого каркасу теплиці на північний-захід від меморіальних маркерів пару десятиліть тому було винесено людські кістки на поверхню і роботи було припинено. На підставі цих нових відомостей ми вважаємо, що масове поховання, принаймні частково, знаходиться під досі існуючим, невикористовуваним каркасом для теплиці. Деякі фотографії ділянки можна побачити в [звіті новин від 17 травня на нашому сайті](#).

Існує **третє можливе місце масового поховання** в Рогатині, на сьогоднішній день не задокументоване широко в історичних описах чи свідченнях вцілілих. Під час відвідування об'єктів спадщини в листопаді 2014 року з рабином Колесником з Івано-Франківська, він вивчав землю в північному («новому») єврейському кладовищі (яке датується 1920-ми роками) і використовував лозоходство (стержневу біолокацію), щоб оцінити свій здогад, після чого він висловив думку про можливість масового поховання в нижній (південній) частині кладовища. Якщо це так, тоді це може відповідати одному історичному свідченню, в якому говориться, що в червні 1943 року «останні євреї громади були вбиті в ямах на кладовищі». У наведених вище зображеннях 1944 року з аерофотозйомки Люфтваффе над Рогатином північне кладовище знаходиться у верхній частині зображення; окрема ділянка, підкреслена рабі Колесником, не виглядає порушеною, але ми не применшуємо здогад рабина. Оскільки межі будь-якого масового поховання тут будуть повністю включені в периметр території існуючого кладовища, відповідно ця область вже збережена як могильник і не потребує додаткового захисту, тому будь-які дослідження тут, в першу чергу, будуть слугувати для внесення ясності в історію.

Відібрані свідчення і висновки про місця страт та захоронення:

- Енциклопедія єврейських громад Польщі (*Pinkas ha-kehillot Polin*), том II (Східна Галичина); ред. Данута Домбровска, Абрахам Вайн, Аарон Вайс; укладачі Зві Авітал, Данута Домбровска, Абрахам Вайн, Аарон Вайс; [Яд Вашем](#), Єрусалим 1980 (на івриті). [Англійська онлайн-версія, розміщена JewishGen](#). Сторінки 506-510 про [Рогатин](#) погоджені Алексом Феллером, переклад на англійську Рут Йозеффа Ерез.
- Книга Ізкор для Рогатина: Спільнота Рогатина і околиць (*Kehilat Rohatyn v'hasviva*); ред. М. Амїхаї, Давид Стокфіш і Шмуель Барі; Рогатинська громада Ізраїлю, 1962 (на івриті). [Інтернет-версія зображення, розміщеного в Нью-Йоркській публічній бібліотеці](#). [Англійська онлайн-версія розміщена JewishGen](#), координується Майклом мол. Бонен і Донею Голд Шварштайн. Свідчення на сторінках [HY213~215](#), [HY222~228](#), [HY234~238](#), [E27](#) та [E40](#).

- Яд Вашем, [Каталог місць вбивств](#) (онлайн гід по місцях вбивств євреїв в колишньому СРСР), [список для Станіславівської області](#).
- Рута Саковска, «Другий етап це смерть», цитовано з [блог-сторінки про Рогатин](#) Едгара Хостера.

Цілі проекту

Головною метою проекту є встановлення чітко окреслених, географічно заданих меж реальних місць поховань біля обох зазначених місць масових поховань в Рогатині. Додаткова (можлива) мета полягає в тому, щоб встановити, чи існує третє масове поховання на північному єврейському кладовищі в Рогатині, і якщо так, то визначити його географічні межі. Межі ділянок повинні бути встановлені в кількісному вимірі, придатному для використання нашою програмою збереження спадщини, а також містом та землемірами, і повинні включати в себе оцінку невизначеності розташування меж ділянок на основі якості дослідницьких даних. Розміщення тимчасових маркерів в кутах на межі ділянок було б корисним доповненням, якщо це можливо зробити в ході досліджень і аналізу на місцевості. В кінцевому рахунку, ми сподіваємося, фізично розмежувати межі могильника за допомогою невеликих, але постійних знаків, на благо місцевих фермерів і підприємців, з урахуванням їх практичних потреб; ця мета виходить за рамки поточного запиту на пропозицію, але відповідає цілям, які окреслені нам містом Рогатин на зустрічі з мером і його співробітниками два тижні тому.

Практичні питання

Перелік практичних питань, які необхідно буде вирішувати в планах і пропозиції:

- Лише невелика кількість чиновників міста Рогатин і місцевих постачальників послуг говорять англійською і/або іншими іноземними мовами. Якщо у вашій команді бракує носіїв української або російської мови, повинні бути укладені домовленості з перекладачем. Ми можемо порекомендувати оплачуваного перекладача зі Львова, який знайомий з нашою програмою, якщо Вам потрібні ці послуги.
- Залежно від розміру і ваги Вашого обладнання, найкращим транспортом між найближчим аеропортом (Львів) та Рогатином може бути прокат автомобіля або фургон; вони є в доступі в аеропорту Львова.
- Пристойне житло доступне в та біля Рогатина чи у Львові (близько 80 км / 1,5 год їзди на автомобілі). Будь ласка, звертайтеся, якщо Вам будуть потрібні поради щодо місць для ночівлі.
- Ми припускаємо, що дозвіл на роботу на декількох ділянках буде необхідний як від міської адміністрації Рогатина, так і від місцевих землевласників та підприємців. Ми пообіцяли місту погоджувати Ваш проект і графік з ними, і вони добровільно у відповідь будуть допомагати з дозволами та управлінням на місці доступом і роботою, як на їх власній ділянці (північ), так і на приватній землі (південь). З огляду на ваш минулий досвід такого роду робіт, ми заохочуємо надавати Ваші поради про деталі щодо цих та будь-яких інших необхідних дозволів.
- Ми не знаємо жодних живих мешканців Рогатина або довколишніх сіл, які були свідками вбивств або поховань в 1942 і 1943 роках. Ми та інші люди інтерв'ювали кількох старійшин містечка, які мають певний досвід цих подій, але ніхто не бачив події своїми очима, і історіям, які нам розповідали, не вистачало подробиць щодо місця і часу. Наш місцевий контактер у Рогатині бачив південну ділянку масового поховання в дитинстві під час війни, але рельєфу місцевості не вистачає чітко окреслених ознак, щоб допомогти пам'яті, якій більш ніж 70 років. Євреї, свідки вбивства і поховань в Рогатині згодом

померли; вцілілі, що ще живуть, або не бачили цих місць в той час або були занадто молоді, щоб потім згадати деталі з точністю.

- Як ви знаєте, єврейські традиції щодо могильників є так само застосовними до масових поховань військового часу, як і до довоєнних кладовищ. Це наша настійливе побажання, щоб вся робота по створенню меж масових поховань була неінвазивною, тобто вона повинна включати в себе лише невеликі порушення землі над могилами, наскільки це можливо, як це описано в Вашому тексті *Археологія Голокосту*. Ми також усвідомлюємо, що можуть виникнути питання або проблеми, які припускають деяке відхилення від цього прохання, тому ми лишень просимо, щоб Ви виявили подібну чутливість до єврейської традиції до тієї, яку Ви продемонстрували в інших місцях роботи.
- Як неінвазивний дослідницький проект ми не очікуємо, що для цієї роботи буде потрібен нагляд рабина. Проте ми хотіли б поінформувати рабина Івано-Франківська про плани та розклад до початку роботи та запросити його надати поради і коментарі. Рабин Колесник був цінним радником для нашої програми протягом кількох років та зарекомендував себе як мудрий і практичний у вирішенні питань спадщини, а також своїм сприянням у налагодженні відносин між нинішніми мешканцями Рогатина і нащадками єврейської громади.

Ми хотіли б також висловити нашу зацікавленість у приєднанні до науково-дослідної роботи в Рогатині в якості спостерігачів і недосвідчених добровольців, якщо це доцільно, і якщо наша присутність не заважатиме Вашій роботі. Ми можемо пояснити або допомогти з питаннями щодо міста, і наше безпосереднє спостереження за роботою допоможе нам інтерпретувати подальший аналіз і звіт для нашого подальшого використання. Ми можемо обговорити цю тему пізніше, після планування, внесення пропозиції і початкового обговорення графіка.

Детальний запит на пропозицію

Таким чином, наш запит на пропозицію включає:

- провести неінвазивне археологічне дослідження і аналіз двох масових поховань часів Другої світової війни в Рогатині, Україна, плюс додаткова третя ділянка, як описано в цьому листі;
- чітко визначити фізичні межі фактичних поховань на цих ділянках;
- включаючи оцінку невизначеності локалізації меж на кожній ділянці;
- і опублікувати звіт з даними і результатами Вашого аналізу і висновків.

Ми просимо, щоб Ваша пропозиція містила оцінку вартості і графік для всіх етапів Вашої роботи, а також будь-які вимоги, які ми або інші повинні виконати заздалегідь поза та на місці роботи. Нам також допоможе, якщо Ваша пропозиція включатиме:

- кваліфікацію дослідницької групи (або типову кваліфікацію, якщо конкретні особи не можуть бути названі заздалегідь);
- довідка про колишні польові роботи, подібні до проекту в Рогатині (плани, витрати, питання, результати, зразок звіту і т. д.);
- можливості для взаємодії та освіти для нас і місцевої громади, якщо це можливо.

Ми розуміємо, що перед поданням пропозиції Вам потрібно буде переглянути інформацію, яку ми надали, виконати певний початковий аналіз економічної доцільності та, ймовірно,

поставити додаткові запитання про нас і, можливо, інших осіб. Ми вітаємо Ваші відгуки та коментарі.

З повагою,

[Підписано]

Джей Осборн
Менеджер програми, логіст і технік,
Єврейський спадок Рогатина

[Підписано]

Марла Раучер Осборн
Голова проекту,
Єврейський спадок Рогатина